

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ સ્થિત ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ

આર/ક્રિમિનલ મિસે. એપ્લીકેશન નં. ૩૦૪૯૧/૨૦૧૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ એ.એસ. સુપેરિયા

સહી/-

=====

૧	શું સ્થાનિક સમાવારપત્રોના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?	
૨.	રિપોર્ટ્સને સંદર્ભિત કરવાં કે નહિ?	
૩.	શું લોર્ડશીપ ચુકાદાની સુવાચ્ય નકલ જોવાં ઈચ્છે છે?	
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન કે તેનાં હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમ સબબ કોઈ મહત્વપૂર્ણ કાયદાકીય પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	

=====

બાબુભાઈ કેશુભાઈ વાડિયા

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજીકર્તા(ઓ) નં. ૧, ૨ વતી શ્રી ધ્રુવ ટોલિયા (૯૨૪૯)
સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ વતી શ્રી એ.આર. લાખિયા (૪૨૧)
સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી એચ.કે., એ.પી.પી.

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ એ.એસ. સુપેહિયા

તારીખ ૦૮/૦૧/૨૦૧૯

સી.એ.વી. જજમેન્ટ

૧. ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૧૬૬ અને ૧૧૪ તેમજ અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૩(૧)(પી, ક્યુ, આર, યુ, ઝેડ.સી.) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે વડોદરા શહેરના કારેલીબાગ પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલી તારીખ ૨૫.૧૨.૨૦૧૬ ની ગુ.ર.નં. II-૬૪૦/૨૦૧૬ થી નોંધાયેલી પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ (એફ.આઈ.આર.) રદ કરવાની માંગણી સાથે આ અરજી કરવામાં આવી છે.

૨. વિસ્તૃત એફ.આઈ.આર. ની ટૂંકી વિગતો નીચે મુજબ છે:

- a) એફ.આઈ.આર. ના પ્રથમ માહિતી આપનારે એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે જ્યારે તેઓ વડોદરાના કારેલીબાગ ખાતે ભારતીય પુરાતત્વ સર્વેક્ષણ, ઉત્ખનન શાખામાં તારીખ ૧૭.૧૧.૨૦૦૦ થી ૦૫.૧૧.૨૦૧૧ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન માર્ક્સમેન તરીકે સેવા આપી રહ્યા હતા, ત્યારે અરજદારો દ્વારા તેમની સામે વૈમનસ્ય દાખવવામાં આવ્યું હતું.
- b) એફ.આઈ.આર. માં એવું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે કે તારીખ ૨૦.૧૦.૨૦૧૪ ના રોજ, જ્યારે તેઓ વડનગર સાઈટ પર તહેનાત

હતા, ત્યારે તેમના પત્નીને સ્કૂટર અકસ્માતમાં થયેલી ઇજાઓને કારણે તેમણે અરજદાર નં. ૧ – ડૉ. મધુલિકા સામંત પાસે રજા માગી હતી, પરંતુ રજા નકારી કાઢવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ અરજદાર નં. ૧ દ્વારા તેમને તાત્કાલિક સેવામાંથી મોકુફ (સસ્પેન્ડ) કરવામાં આવ્યા હતા, જેની તેમને તારીખ ૨૪.૧૦.૨૦૧૪ ના પત્રથી જાણ થઈ હતી. તેમણે વધુમાં એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે તેમને તારીખ ૦૬.૦૧.૨૦૧૫ નો પત્ર મળ્યો હતો જેમાં તેમની સામે ખોટા આક્ષેપો મૂકવામાં આવ્યા હતા અને તેમને હેરાન કરવાના હેતુથી બોગસ સાક્ષીઓના નિવેદનો સાથે ખાતાકીય તપાસ યોજવા માટે ચાર્જશીટ ઇશ્યૂ કરવામાં આવી હતી.

- c) એવું પણ વર્ણવવામાં આવ્યું છે કે તેમણે તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૫ ના રોજ અરજદાર નં. ૧ ને રજૂઆત કરી હતી કે તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપો ખોટા છે. એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેમણે આ અંગે અનુસૂચિત જાતિ આયોગ, નવી દિલ્હી સમક્ષ પણ રજૂઆત કરી હતી અને આયોગે ભારતીય પુરાતત્વ સર્વેક્ષણની કચેરી પાસેથી જવાબ માગ્યો હતો. ભારતીય પુરાતત્વ સર્વેક્ષણ, ડાયરેક્ટર કચેરી, નવી દિલ્હીએ ઉત્ખનન શાખા-V, વડોદરાને પ્રથમ માહિતી આપનારનું મોકુફી હુકમ રદ કરવા સૂચના આપી હતી અને તે મુજબ, તારીખ ૨૪.૦૭.૨૦૧૫ ના પત્રથી તેમનું મોકુફી રદ કરવામાં આવ્યું હતું અને ત્યારબાદ, તેઓ ઉત્ખનન શાખા-V, વડોદરા ખાતે પોતાની ફરજ પર પુનઃ હાજર થયા હતા. પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તેઓ વર્ષોથી જ્યાં કામ કરતા હતા તે બેસવાની જગ્યા બદલીને ડૉ. મધુલિકા સામંત – અરજદાર નં. ૧ દ્વારા અંગત રીતે વપરાતા મહિલા શૌચાલયની સામે તેમની બેસવાની વ્યવસ્થા કરવામાં

આવી હતી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે બદલો લેવાના અને બેસવાની જગ્યા બદલીને જાહેરમાં અપમાનિત કરવાના હેતુથી તેમને ટેબલ અને ખુરશી પૂરા પાડવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ઉપરોક્ત બેસવાની વ્યવસ્થાની જવાબદારી હેડ ક્લાર્ક શ્રી હેમંત લહૃટેને આપવામાં આવી હતી અને તે મુજબ, પ્રથમ માહિતી આપનારે શ્રી હેમંત લહૃટેને તેમની બેસવાની જગ્યા બદલવા માટે રજૂઆત કરી હતી કારણ કે તે અસંગત હતી અને તેમની જાતિ માટે અપમાનજનક હતી.

- d) ત્યારબાદ, તેઓ તારીખ ૨૮.૦૭.૨૦૧૫ થી રજા પર ઉતરી ગયા હતા અને ઈ-મેઈલ દ્વારા ડૉ. મધુલિકા સામંત – અરજદાર નં. ૧ ને પોતાનો રજાનો પત્ર પણ મોકલ્યો હતો. તેમણે મહાનિર્દેશક, નવી દિલ્હીને પણ જાણ કરી હતી કે તેઓ દલિત જાતિના હોવાના કારણે તેમને હેરાન કરવાના હેતુથી શૌચાલય પાસે બેસાડવામાં આવ્યા હતા. તેની સાથે તારીખ ૨૮.૦૭.૨૦૧૫ ના રોજ અત્યાચાર અંગેની ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી. તે ઈ-મેઈલ દ્વારા મહાનિર્દેશક, નવી દિલ્હી, અનુસૂચિત જાતિ આયોગ, નવી દિલ્હી, વડાપ્રધાન કાર્યાલય, નવી દિલ્હી અને ડી.ઓ.પી.ટી., નવી દિલ્હીને પણ મોકલવામાં આવી હતી. એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તેમના રજા ખાતામાં જમા રજા હોવા છતાં, તેમને હેરાન કરવાના હેતુથી કોઈ રજા મંજૂર કરવામાં આવી ન હતી. એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ઉપરોક્ત ફરિયાદ સંસ્કૃતિ મંત્રાલયના નોડલ ઓફિસર શ્રી સંજીવ મિત્તલને મોકલવામાં આવી હતી, જેમણે તેમને ખાતરી આપી હતી કે તેના પર આગળની કાર્યવાહી કરવામાં આવશે, જે તેમને તારીખ ૩૦.૦૮.૨૦૧૫ ના રોજ મળી હતી. ત્યારબાદ, તારીખ ૩૧.૦૮.૨૦૧૫ ના રોજ,

પ્રથમ માહિતી આપનાર તેમની ફરજ પર પુનઃ હાજર થવા ગયા હતા પરંતુ તેમને હાજર થવા દેવામાં આવ્યા ન હતા અને તેમની બેસવાની જગ્યા બદલવામાં આવી ન હતી તેમજ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૫ ના મહિનાનો પગાર પણ આપવામાં આવ્યો ન હતો, જેથી તેમણે તારીખ ૦૩.૦૮.૨૦૧૫ ના રોજ પોતાનો પગાર માગતી લેખિત રજૂઆત કરી હતી. વધુમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેમણે ડૉ. મધુલિકા સામંત તેમને ખોટા આક્ષેપમાં ફસાવી દેશે તેવી આશંકાથી સુરક્ષાના હેતુ માટે જે રૂમમાં તેમને બેસાડવામાં આવ્યા હતા ત્યાં સીસીટીવી કેમેરા લગાવવાની માગણી કરી હતી. વધુમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તારીખ ૦૩.૦૮.૨૦૧૫ ના રોજ ડૉ. મધુલિકા સામંતે કચેરીના કર્મચારીઓને પરિપત્ર પણ બહાર પાડ્યો હતો કે તેમણે તેમની સાથે કોઈ વાતચીત કરવી નહીં. તે પરિપત્રના કારણે તેમને સામાજિક બહિષ્કારનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. વધુમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે ડૉ. મધુલિકા સામંતે ત્યારબાદ તેમનો નિયમિત પગાર અને ઈન્ક્રીમેન્ટ નવા ભર્તી થયેલા કર્મચારીઓની સમકક્ષ ઘટાડી દીધો હતો. વધુમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે આ પગાર આપવામાં આવ્યો ન હતો અને કોઈ હુકમ કે પૂર્વ જાણ કર્યા વગર પગાર ઘટાડી દેવામાં આવ્યો હતો, જે અંગે તેમણે આરોપીઓ (૧) હેમંત લહૃટે, હેડ કલાર્ક (૨) શરદચંદ્ર વ્યાસ (૩) શ્રીમતી સુનિતા પરમાર સામે આક્ષેપો કરતી ફરીથી રજૂઆત કરી હતી.

- e) એફ.આઈ.આર. માંથી વધુમાં માલૂમ પડે છે કે ત્યારબાદ, ઉપર વર્ણવેલ સમગ્ર ઘટના અંગે પ્રથમ માહિતી આપનાર અને એડિશનલ ડાયરેક્ટર જનરલ વચ્ચે કેટલીક પત્રવ્યવહાર થઈ હતી.

f) એફ.આઈ.આર. માં આગળ એવું વર્ણવવામાં આવ્યું છે કે ડૉ. મધુલિકા સામંત - અરજદાર નં. ૧, સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ આર્કિયોલોજિસ્ટ, અરજદાર નં. ૨ શ્રી દિનેશ મોદી અને હેમંત લહૃટે, શરદચંદ્ર વ્યાસ અને શ્રીમતી સુનિતા પરમાર સાથે એકબીજાની મિલીભગતથી અને પ્રથમ માહિતી આપનાર પ્રત્યે અદાવત રાખીને, સત્તાનો દુરુપયોગ કરીને તેમને સેમાંથી મોકુફ કર્યા હતા અને તારીખ ૨૦.૧૦.૨૦૧૪ ની ખાતાકીય કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી, અને તારીખ ૨૭.૦૭.૨૦૧૫ ના રોજ, જ્યારે તેઓ પોતાની ફરજ પર હાજર થયા ત્યારે તેમને અપમાનિત કરવા માટે કચેરીના સેડિમેન્ટોલોજી લેબ પાસે આવેલા મહિલા શૌચાલય પાસે બેસવાની ફરજ પાડવામાં આવી હતી અને કચેરીના સ્ટાફને તેમની સાથે વાતચીત ન કરવા માટે લેખિત હુકમ પણ કર્યો હતો. આમ, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે, અત્યાચાર અધિનિયમ અને આઈ.પી.સી. હેઠળના ગુનાઓ સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થાય છે.

૩. અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડવોકેટ મિ. ધ્રુવ ટોલિયા વતી વિદ્વાન એડવોકેટ મિ. સબ્યસાચી ચેટર્જીએ રજૂઆત કરી છે કે એફ.આઈ.આર. ની વિગતો પરથી અરજદારો દ્વારા આઈ.પી.સી. અથવા અત્યાચાર અધિનિયમ હેઠળના કોઈ ગુના આચરવામાં આવ્યા હોવાનું જણાતું નથી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે એફ.આઈ.આર. માં કરાયેલા આક્ષેપો પ્રથમ માહિતી આપનાર સામે ખાતાકીય તપાસ યોજવાના કારણે કરવામાં આવ્યા છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રથમ માહિતી આપનાર વિભાગના વડા એટલે કે અરજદાર નં. ૧ ને જાણ કર્યા વગર રજા પર ઉતરી ગયા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું છે કે તારીખ ૨૦.૧૦.૨૦૧૪ ના પત્રથી, તેમણે સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ આર્કિયોલોજિસ્ટને જાણ કરી

હતી કે તેમના પત્નીને સ્કૂટર અકસ્માત નડ્યો હોવાથી અને ઈજાઓ થઈ હોવાથી તેઓ જઈ રહ્યા છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે તેમને સોંપાયેલું કામ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ પ્રકારનું હતું અને તેમણે રજા મંજૂર થયા પછી જ જવું જોઈતું હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે શૌચાલયની સામે બેસવાની વ્યવસ્થા અંગેની ફરિયાદ ખોટી છે કારણ કે તેમનું ટેબલ અને ખુરશી સેડિમેન્ટોલોજી લેબ પાસે રાખવામાં આવ્યા હતા, જે શૌચાલયની અડીને આવેલી છે. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે અન્ય બે સ્ટાફ મેમ્બરોને પણ એ જ રૂમમાં બેસવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું અને મહિલા શૌચાલય લેબ સાથે જોડાયેલું છે જે માત્ર સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ આર્કિયોલોજિસ્ટના ઉપયોગ માટે જ છે. તેથી, કોઈ પણ સંજોગોમાં તેને અપમાનજનક વર્તણૂક કહી શકાય નહીં.

૩.૧ ખાતાકીય તપાસના સંબંધમાં, વિદ્વાન એડવોકેટે રજૂઆત કરી છે કે તારીખ ૨૭.૦૨.૨૦૧૮ ના હુકમ દ્વારા, વડોદરા શાખાના સુપ્રિન્ટેન્ડિંગ આર્કિયોલોજિસ્ટ દ્વારા વાસ્તવમાં પ્રથમ માહિતી આપનારને આવી પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવા ચેતવણી આપવામાં આવી હતી અને તેમણે રજા ભોગવતા પહેલા સક્ષમ સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરી/પરવાનગી મેળવવી પડશે. આમ, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ખાતાકીય તપાસ સમયે, પ્રથમ માહિતી આપનારને સક્ષમ સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરી કે પરવાનગી વગર રજા ન ભોગવવા માટે ચેતવણી આપવામાં આવી હતી.

૩.૨ વિવિધ સ્ટાફ મેમ્બરોને પ્રથમ માહિતી આપનાર સાથે વાત ન કરવા માટે જાણાવીને સામાજિક બહિષ્કાર કર્યાનો આક્ષેપ કરતા તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના કચેરી આદેશના સંબંધમાં, વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આક્ષેપિત તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના હુકમ દ્વારા સ્ટાફ મેમ્બરોને તેમની સાથે વાતચીત ન કરવા જણાવતી આવી કોઈ સૂચનાઓ આપવામાં આવી ન હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વાસ્તવમાં તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના કચેરી આદેશનો હેતુ માત્ર સ્ટાફ મેમ્બરોને જાણ કરવાનો હતો કે પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા વિવિધ સ્ટાફ મેમ્બરો સામે કરવામાં આવેલા વિવિધ આક્ષેપોને ધ્યાનમાં રાખીને, ભવિષ્યમાં સહી કરનારના લેખિત હુકમ વગર કચેરીના કોઈ સ્ટાફ દ્વારા પ્રથમ માહિતી આપનાર સાથે કરવામાં આવતી કોઈ પણ વ્યક્તિગત વાતચીત માટે સહી કરનાર કે આ કચેરી કોઈ જવાબદારી લેશે નહીં. આમ, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રથમ માહિતી આપનારનો સામાજિક બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો તેમ કહી શકાય નહીં.

૩.૩ વિદ્વાન એડવોકેટે પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા પુરાતત્વ નિયામકને લખવામાં આવેલા તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના પત્ર તરફ પણ આ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું છે જેમાં પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા અરજદારો તેમજ અન્ય કર્મચારીઓ સામે વિવિધ આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે.

૩.૪ છેલ્લે, વિદ્વાન એડવોકેટે આઈ.પી.સી. અને અત્યાચાર અધિનિયમ હેઠળ અરજદારો સામે નોંધવામાં આવેલા વિવિધ ગુનાઓની જોગવાઈઓ તરફ આ

અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું છે. તેમણે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(પી, ક્યુ, આર, યુ, ઝેડ.સી.) અને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૬૬ અને ૧૧૪ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે તેનાથી સ્પષ્ટ થશે કે પ્રસ્તુત કેસમાં અત્યાચાર અધિનિયમ કે આઈ.પી.સી. હેઠળના આક્ષેપિત ગુનાના કોઈ તત્વો પૂર્ણ થતા નથી.

૩.૫ પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન એડવોકેટે અત્યાચાર અધિનિયમની ઉપરોક્ત કલમોમાં દર્શાવ્યા મુજબ કચેરીમાં આચરવામાં આવેલા આક્ષેપિત ગુનાઓ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" (public view) આચરવામાં આવ્યા ન હતા તેવા કાયદાકીય સિદ્ધાંત માટે ધીરેન પ્રફુલ્લભાઈ શાહ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૧૬(૪) જી.એલ.આર. ૨૭૮૫ ના કેસમાં અહેવાલિત આ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે.

૩.૬ તેમના દ્વારા કેરળ વડી અદાલત દ્વારા ક્રિમિનલ મિસ. કેસ નં. ૧૯૧૮/૨૦૧૬ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૩.૦૬.૨૦૧૮ ના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. તેમણે કલકત્તા વડી અદાલત દ્વારા સી.એસ. નં. ૧૧/૨૦૦૬ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૧૭ ના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો છે.

૩.૭ અરજદાર નં. ૨ ના સંબંધમાં, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે તેઓ સ્ટોર કીપર છે અને સમગ્ર એફ.આઈ.આર. માં તેમનું નામ માત્ર એક જ વાર લેવામાં આવ્યું છે કારણ કે તેઓ ખાતાકીય કાર્યવાહીમાં એકમાત્ર સાક્ષી હતા અને તે સિવાય તેમની

સામે કંઈપણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે એફ.આઈ.આર. માં આક્ષેપો માત્ર અરજદારોને ગુનામાં ફસાવવા માટે જ કરવામાં આવ્યા છે કારણ કે તેમણે અનધિકૃત રજા પર જવા બદલ તેમની સામે ખાતાકીય કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી.

૩.૮ આમ, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે પ્રસ્તુત કેસ એ પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા અત્યાચાર અધિનિયમની જોગવાઈઓના દુરુપયોગનો એક ઉત્કૃષ્ટ કેસ છે. આમ, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે પ્રસ્તુત એફ.આઈ.આર. એ અત્યાચાર અધિનિયમની જોગવાઈઓનો સંપૂર્ણપણે દુરુપયોગ છે અને તે અરજદારોને હેરાન કરવાના હેતુથી જ નોંધાવવામાં આવી છે.

૩.૯ વધુમાં તેમણે રજૂઆત કરી છે કે આક્ષેપિત ઘટના તારીખ ૨૭.૦૭.૨૦૧૫ ના રોજ બની હતી જ્યારે આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. તારીખ ૨૬.૧૦.૨૦૧૬ ના રોજ નોંધવામાં આવી હોવાથી વિલંબના ગ્રાઉન્ડ પર આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. રદ કરવાને પાત્ર છે.

૪. અરજદારો માટે ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો સખત વિરોધ કરતા, પ્રથમ માહિતી આપનાર માટે ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડવોકેટ મિ. એ. આર. લાખિયાએ રજૂઆત કરી છે કે અરજદારોએ વાસ્તવમાં પ્રથમ માહિતી આપનારનો સામાજિક અને આર્થિક બહિષ્કાર કર્યો છે. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે પ્રથમ માહિતી આપનારને ડૉ. મધુલિકા સામંત – અરજદાર નં. ૧ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા શૌચાલયની સામે રાખવામાં આવેલા

ટેબલ અને ખુરશી પર જાનબૂઝીને બેસાડવામાં આવ્યા હતા. તેમણે એવી પણ રજૂઆત કરી છે કે સમગ્ર ખાતાકીય કાર્યવાહી માત્ર તેમને અપમાનિત કરવા માટે જ શરૂ કરવામાં આવી હતી અને આખરે ખાતાકીય કાર્યવાહીમાં તેમને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે પ્રથમ માહિતી આપનારના પત્નીને સ્કૂટર અકસ્માતમાં ઈજાઓ થઈ હોવા છતાં તેમને કોઈ રજા મંજૂર કરવામાં આવી ન હતી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે તારીખ ૨૦.૧૦.૨૦૧૪ ના પત્રમાં સ્પષ્ટ કર્યા મુજબ પ્રથમ માહિતી આપનાર પોતાનું કામ પૂર્ણ કર્યા પછી કામના સ્થળેથી નીકળ્યા હતા. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ તબક્કે, આ અદાલત અરજદારો સામે મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપોની તપાસ કરી શકે નહીં. તેમણે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે ઘટના સરકારી કચેરીમાં બની છે તેથી તે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" (public view) બની હોવાનું કહેવાય. તેમના દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અરજદાર નં. ૧ પ્રથમ માહિતી આપનારની જાતિ જાણતા હતા અને જાનબૂઝીને તેમને મહિલા શૌચાલયની સામેની જગ્યાએ બેસવાની ફરજ પાડવામાં આવી હતી. આમ, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે આ તપાસનો વિષય છે અને તેને આગળ વધવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ.

૪.૧ પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં તેમણે દિનેશભાઈ ચંદુભાઈ પટેલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૧૮(૧) જી.એલ.એચ. ૧૮૬ ના કેસમાં ચુકાદા

પર અને ટીપક શ્યામસુંદર અગ્રવાલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૭(૪)
જી.એલ.આર. ૩૧૬૪ ના કેસમાં અહેવાલિત ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે.

૪.૨ વિલંબની વિગતો અંગે, વિદ્વાન એડવોકેટે રજૂઆત કરી છે કે પ્રથમ માહિતી
આપનારે ઉચ્ચ અધિકારીઓ અને આયોગને ફરિયાદો કરી હતી અને તેમના દ્વારા
કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં ન આવતાં પ્રથમ માહિતી આપનાર એફ.આઈ.આર.
નોંધાવવા મજબૂર બન્યા હતા.

૫. પ્રત્યુત્તરમાં, અરજદારોના વિદ્વાન એડવોકેટે રજૂઆત કરી છે કે "આર્થિક
બહિષ્કાર" ની વ્યાખ્યા અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૨(bc) હેઠળ
આપવામાં આવી છે અને "સામાજિક બહિષ્કાર" ની વ્યાખ્યા અત્યાચાર
અધિનિયમની કલમ ૨(eb) હેઠળ આપવામાં આવી છે. તેમણે રજૂઆત કરી છે
કે પ્રસ્તુત કેસમાં કર્મચારી અને માલિકનો સંબંધ છે અને તે "સામાજિક
બહિષ્કાર" ની વ્યાખ્યા હેઠળ આવરી લેવામાં આવતો નથી કારણ કે કર્મચારી
અને માલિકના સંબંધનો ઉલ્લેખ નથી. અરજદારોના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા એવો
દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે એફ.આઈ.આર. માં એવું કશું જ દર્શાવવામાં આવ્યું
નથી કે તેઓ ચોક્કસ જાતિના હોવાના કારણે જ તેમની સામે ખાતાકીય તપાસ
કરવામાં આવી હતી. પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, તેમણે ધીરેન પ્રકુલભાઈ
શાહ (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી
છે કે પ્રથમ માહિતી આપનારને માત્ર સેડિમેન્ટોલોજી લેબ પાસે બેસવા માટે જ

કહેવામાં આવ્યું હતું જે શૌચાલયની અડીને આવેલી છે અને તેને કોઈ પણ રીતે અરજદારો દ્વારા આચરવામાં આવેલો ગુનો કહી શકાય નહીં.

૬. પ્રથમ માહિતી આપનાર માટે ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલોને બહાલ રાખતા, સામાવાળા-રાજ્ય માટે ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર મિ. એચ. કે. પટેલે વિવિધ સાક્ષીઓના નિવેદનો પર આધાર રાખ્યો છે અને રજૂઆત કરી છે કે સાક્ષીઓ વિપુલ રાણા, દક્ષાબેન પરમાર, સુખસાગર રાય, હસમુખ તડવી અને ખુમાનસિંગ પરમારે જણાવ્યું છે કે પ્રથમ માહિતી આપનારનું ટેબલ અને ખુરશી સેડિમેન્ટોલોજી લેબને અડીને આવેલા શૌચાલય પાસે રાખવામાં આવ્યા હતા. આમ, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે બેસવાની વ્યવસ્થા અરજદાર નં. ૧ દ્વારા ગોઠવવામાં આવી હતી અને તેથી, પ્રથમ માહિતી આપનારે તેમની બદલાયેલી બેસવાની વ્યવસ્થાના કારણે રજા લીધી હતી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે અરજદારો સામે આક્ષેપ કરાયેલા ગુનાના તમામ તત્વો પૂર્ણ થાય છે. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે અરજદાર નં. ૧ એ કચેરીમાંથી પ્રથમ માહિતી આપનારનો બહિષ્કાર કરતો એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યો હતો અને તેથી, આ તબક્કે આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. રદ કરી શકાય નહીં.

૭. મેં સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન એડવોકેટો દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલો પર વિચારપૂર્વક ધ્યાન આપ્યું છે. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન એડવોકેટો દ્વારા જે દસ્તાવેજો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે પણ રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવ્યા છે.

૮. આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. પરથી માલૂમ પડે છે કે અરજદારો સામે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(પી, ક્યુ, આર, યુ, ઝેડ.સી.) હેઠળ ગુનાઓ નોંધવામાં આવ્યા છે. વિવાદને સમજવા માટે, ઉપરોક્ત કલમોની જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ કરવી યોગ્ય રહેશે:

"૩. અત્યાચારના ગુનાઓ માટે શિક્ષા -

(૧) જે કોઈ, અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિનો સભ્ય ન હોવા છતાં, —

(પ) અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્ય સામે ખોટો, દ્વેષપૂર્ણ અથવા તંગ કરનારો દાવો અથવા ફોજદારી અથવા અન્ય કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરે છે;

(વ) કોઈ સરકારી સેવકને કોઈ ખોટી અથવા ક્ષુદ્રક માહિતી આપે છે અને તેનાથી તે સરકારી સેવકને અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યને ઈજા અથવા ત્રાસ થાય તે રીતે તેની કાયદેસરની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે કારણભૂત બને છે;

(ર) કોઈ પણ સ્થળે જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યને અપમાનિત કરવાના ઈરાદાથી જાનબૂઝીને અપમાનિત કરે છે અથવા ધમકાવે છે;

(૫) શબ્દો દ્વારા, લખીને અથવા બોલીને અથવા સંકેતો દ્વારા અથવા દ્રશ્યમાન નિરૂપણ દ્વારા અથવા અન્યથા અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યો પ્રત્યે શત્રુતા, વેરભાવ અથવા દ્વેષની લાગણીઓને પ્રોત્સાહન આપે છે અથવા પ્રોત્સાહન આપવાનો પ્રયત્ન કરે છે;

(zc) અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિની વ્યક્તિ અથવા કુટુંબ અથવા જૂથનો સામાજિક અથવા આર્થિક બહિષ્કાર કરે છે અથવા કરવાની ધમકી આપે છે, તે એવી કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે જે છ મહિનાથી ઓછી નહીં હોય પરંતુ જે પાંચ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાશે અને દંડને પાત્ર થશે."

૯. એ બાબત વિવાદમાં નથી કે પ્રથમ માહિતી આપનારે વિભાગના વડા એવા અરજદાર નં. ૧ પાસેથી પૂર્વ મંજૂરી મેળવ્યા વગર રજા લીધી હતી. ત્યારબાદ, તેમની સામે ખાતાકીય કાર્યવાહી પણ કરવામાં આવી હતી અને આખરે, તેના પરિણામે પ્રથમ માહિતી આપનારને "ચેતવણી" આપવામાં આવી હતી અને અરજદાર નં. ૧ દ્વારા તેમને રજા ભોગવતા પહેલા સક્ષમ સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરી અથવા પરવાનગી મેળવવા માટે પણ ચેતવણી આપવામાં આવી હતી. આમ, પ્રથમ માહિતી આપનારને ખાતાકીય કાર્યવાહીમાં નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા તેમ કહી શકાય નહીં. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અરજદાર નં. ૧ દ્વારા અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(p) હેઠળનો ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે કારણ કે ખાતાકીય કાર્યવાહી ચોજવી એ અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્ય સામે ખોટો અને તંગ કરનારો દાવો અથવા ફોજદારી અથવા અન્ય કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવા સમાન ગણાશે. આ અદાલતના સુવિચારિત મતે શિસ્ત વિષયક કાર્યવાહીની શરૂઆત ચોક્કસપણે "કાનૂની કાર્યવાહી" શબ્દપ્રયોગ હેઠળ આવશે, પરંતુ તેની સાથે જ એ પણ તપાસવું પડશે કે શું આવી કાર્યવાહી તંગ કરનારી છે અથવા અનુસૂચિત જાતિ

અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યને અપમાનિત કરવાના ઈરાદાથી શરૂ કરવામાં આવી છે. પ્રસ્તુત કેસમાં પ્રથમ માહિતી આપનારે મંજૂરી મેળવ્યા વગર રજા લીધી હતી અને આખરે તેમને આવા વર્તન માટે ચેતવણી પણ આપવામાં આવી હતી. આમ, એવું કહી શકાય નહીં કે શિસ્ત વિષયક કાર્યવાહી પ્રથમ માહિતી આપનારને અપમાનિત કરવાના તંગ કરનારા ઈરાદા સાથે ખોટા કારણોસર શરૂ કરવામાં આવી હતી. જો આવા આક્ષેપોને માન્ય રાખવામાં આવે તો અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્ય દ્વારા આચરવામાં આવેલા દરેક ગેરવર્તનને અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(p) ની જોગવાઈઓ હેઠળ સમાવી લેવામાં આવશે. સંબંધિત કર્મચારી, જે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિનો સભ્ય છે, તેણે એવો આક્ષેપ કરવો પડે કે આવી કાર્યવાહી કોઈપણ ગેરવર્તન વગર, તેઓ અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના હોવાના કારણે તેમને અપમાનિત કરવાના તંગ કરનારા ઈરાદા સાથે કલંકિત રીતે શરૂ કરવામાં આવી છે. શિસ્ત વિષયક કાર્યવાહી જોકે "કાનૂની કાર્યવાહી" શબ્દપ્રયોગ હેઠળ આવશે, છતાં તે "ફોજદારી" કાર્યવાહી અથવા "દાવા" ની કડક જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરતી નથી અને તે અલગ સ્તર પર રહેલી છે જે સેવા નિયમો દ્વારા સંચાલિત કર્મચારીના ગેરવર્તન સુધી સીમિત છે. આમ, સરકારી કચેરી અથવા ઉપક્રમમાં કાર્યવાહી શરૂ કરનાર વિભાગના વડા અથવા શિસ્ત વિષયક સત્તાધિકારી સામે કલમ ૩(૧)(p) હેઠળ કરાયેલા આક્ષેપોની સખત અને બારીકાઈથી તપાસ થવી જોઈએ કારણ કે તે માલિક અને

કર્મચારીના સંબંધોને ગંભીર રીતે અસર કરે છે જેના પરિણામે તેના કામકાજ માટે પૂર્વગ્રહયુક્ત અને નુકસાનકારક વાતાવરણ ઊભું થાય છે. પ્રસ્તુત કેસની હકીકતોમાં, પ્રથમ માહિતી આપનાર સામે શરૂ કરાયેલી ખાતાકીય કાર્યવાહીને એ હદ સુધી ખેંચી શકાય નહીં કે તે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(p) હેઠળનો ગુનો બને. પ્રથમ માહિતી આપનાર પરવાનગી વગર કચેરી છોડીને ગયા હોવાથી અરજદાર નં. ૧ એ ખાતાકીય કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી, તેથી કોઈ પણ સંજોગોમાં એવું કહી શકાય નહીં કે આવી કાર્યવાહી પ્રથમ માહિતી આપનારને અપમાનિત કરવાના દુરાશયપૂર્ણ ઈરાદાથી શરૂ કરવામાં આવી હતી.

૧૦. અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(q) હેઠળના ગુનાના સંબંધમાં, આ અદાલતને, એફ.આઈ.આર. ની વિગતોનું બારીક પૃથ્થકરણ કરવા છતાં, એવું જણાતું નથી કે સદર કલમ હેઠળનો કોઈ ગુનો સ્થાપિત થાય છે કારણ કે પ્રથમ માહિતી આપનારનો એવો કેસ નથી કે અરજદારોએ કોઈ સરકારી સેવકને કોઈ ખોટી અથવા ક્ષુદ્રક માહિતી આપી છે જેના પરિણામે પ્રથમ માહિતી આપનારને ઈજા અથવા ત્રાસ આપવા માટે કાયદેસરની સત્તાનો ઉપયોગ થયો હોય. તેથી, અરજદારો સામે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(q) હેઠળ કોઈ ગુનો બનતો નથી.

૧૧. પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા અરજદાર નં. ૧ સામે કરાયેલો મુખ્ય આક્ષેપ એ છે કે જ્યારે તેઓ પોતાની ફરજ પર પુનઃ હાજર થયા ત્યારે તેમને સેડિમેન્ટોલોજી લેબ પાસે, અરજદાર નં. ૧ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા મહિલા

શૌચાલયની સામે બેસાડવામાં આવ્યા હતા જે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૨) હેઠળનો ગુનો બને છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અરજદાર નં. ૧ ના શૌચાલય પાસે બેસવાની વ્યવસ્થા એ કલમ ૩(૨) હેઠળ પરિકલ્પિત કર્યા મુજબ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યને અપમાનિત કરવાના ઈરાદાથી જાનબૂઝીને અપમાનિત કરવા અથવા ધમકાવવા સમાન છે. આ અદાલત એફ.આઈ.આર. માં વર્ણવેલી હકીકતોને સંદર્ભમાં તપાસવાનો પ્રયાસ કરશે કે શું આ ઘટના સદર કલમ હેઠળ પરિકલ્પિત કર્યા મુજબ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" બની છે કે કેમ. પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા વર્ણવવામાં આવેલી આખી ઘટના સરકારી કચેરીમાં બની છે. આ અદાલતે, ધીરેન પ્રફુલ્લભાઈ શાહ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દપ્રયોગનું અર્થઘટન કરતા સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓની સમીક્ષા કર્યા પછી નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"૨૩. આ અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપ-કલમ (૧) ના ખંડ (x) હેઠળના ગુના માટેના પ્રાથમિક તત્વો, આ કલમના માત્ર વાંચન પરથી પ્રગટ થાય છે તે નીચે મુજબ છે: —

"(a) એવા વ્યક્તિ દ્વારા જાનબૂઝીને અપમાન અથવા ધમકી હોવી જોઈએ, જે અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિનો સભ્ય નથી;

(b) અપમાન અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યને અપમાનિત કરવાના ઈરાદાથી હોવું જોઈએ; કારણ કે અપમાનિત કરવાનો ઈરાદો જરૂરી છે, તે પરથી ફલિત થાય છે કે આરોપીને ભોગ બનનાર અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિનો છે તેવું જ્ઞાન કે જાગૃતિ

હોવી જોઈએ, આ બાબત લાંબા સમયના સંબંધો પરથી પણ અનુમાનિત કરી શકાય છે; અને

(c) ઘટના જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ કોઈપણ સ્થળે બનવી જોઈએ. તેમાં કોઈ વિવાદ હોઈ શકે નહીં કે ગુનો કોઈપણ સ્થળે આચરી શકાય છે પછી તે ખાનગી જગ્યા હોય કે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" ની જગ્યા હોય જ્યાં સુધી તે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" હોય. "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" ની આવશ્યકતા ખાનગી જગ્યાએ પણ સંતોષાઈ શકે છે, જ્યાં જનતા હાજર હોય."

૨૪. મુશ્કેલી માત્ર "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દપ્રયોગના સાચા અને સચોટ અર્થના સંબંધમાં છે જેનો ઉપયોગ ધારાસભા દ્વારા "ખાનગી દ્રશ્ય" શબ્દપ્રયોગથી વિપરીત કરવામાં આવ્યો છે. અહીં 'દ્રશ્ય' નો અર્થ દ્રષ્ટિ અથવા નજર અને શ્રવણ છે. "જાહેર" શબ્દનો માત્ર અર્થ તે જે સંદર્ભમાં વપરાયો છે તેમાં શોધવાનો રહે છે.

૨૫. ***

૨૬. ***

૨૭. અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિ અધિનિયમ સમાજના નબળા વર્ગ માટે એક પ્રશંસનીય હેતુ સાથે ઘડવામાં આવ્યો હતો. અધિનિયમની કલમ ૩(૧) ના ઉપ-ખંડ (i) થી (xv) માં વિવિધ પ્રકારના અત્યાચારોની ગણના કરવામાં આવી છે જે અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ સામે આચરવામાં આવી શકે છે, જે ગુનો બને છે. જોકે, ઉપ-ખંડ (x) એ એકમાત્ર એવો ખંડ છે જ્યાં ગુનાહિત "ઉચ્ચારણો" ને પણ શિક્ષાપાત્ર બનાવવામાં આવ્યા છે. ધારાસભાએ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" કોઈપણ સ્થળે અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યના "અપમાન", "ધમકી" અને

"અપમાનના" ના ગુના માટે ઈશાદાને આવશ્યક તત્વ તરીકે જરૂરી ગણ્યો છે. અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓ કાફી ગંભીર છે અને કડક સજા પૂરી પાડે છે. ગુનો જેટલો ગંભીર હશે, પુરાવો તેટલો મજબૂત હોવો જોઈએ. જે અર્થઘટન અનિષ્ટને દબાવે અથવા ટાળે અને અધિનિયમના હેતુને આગળ ધપાવે તે અપનાવવું પડશે. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, અધિનિયમના હેતુઓ અને લક્ષ્યોને જોતાં, અધિનિયમની કલમ ૩(૧) (x) માં "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દપ્રયોગનું અર્થઘટન એવું કરવું પડશે કે ઉપસ્થિત જાહેર વ્યક્તિઓ, (તેમની સંખ્યા ગમે તેટલી ઓછી હોય), સ્વતંત્ર અને નિષ્પક્ષ હોવી જોઈએ અને કોઈ પણ પક્ષકારમાં રસ ધરાવતી હોવી જોઈએ નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ફરિયાદી સાથે કોઈપણ પ્રકારના નજીકના સંબંધો અથવા જોડાણ ધરાવતી વ્યક્તિઓ અનિવાર્યપણે બાકાત થઈ જશે.

૨૮. ***

૨૯. ***

૩૦. ***

૩૧. અસ્મથુન્નિસા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો હતો કે જ્યારે આક્ષેપિત ગુનો બન્યો તે સમયે વાસ્તવિક પીડિત વ્યક્તિની ગેરહાજરીમાં, શું એમ કહી શકાય કે એવી વ્યક્તિને "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" અપમાનિત કરવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતે પેરા ૯ માં કેરળ વડી અદાલતના નિર્ણયની નોંધ લીધી હતી, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૯. આ સંબંધમાં, અપીલકર્તાના વિદ્વાન કૌન્સિલે ઈ. કૃષ્ણન નાયના વિ. ડૉ. એમ. એ. કુટ્ટપ્પન, ૧૯૯૭ ક્રિ.એલ.જે. ૨૦૩૬ માં કેરળ વડી અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. આ

ચુકાદાના સંબંધિત પેરા ૧૨, ૧૩ અને ૧૮ છે. ઉક્ત પેરા નીચે મુજબ વંચાય છે:

'૧૨. કલમ ૩ ના વાંચન પરથી જણાય છે કે અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્ય સામે બે પ્રકારના અપમાન શિક્ષાપાત્ર બનાવવામાં આવ્યા છે, એક ઉક્ત કલમની ઉપ-કલમ (ii) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ અને બીજું ઉપ-કલમ (x) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ. બંને ઉપ-કલમોના સંયુક્ત વાંચન પરથી જણાય છે કે ઉપ-કલમ (ii) હેઠળ અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યના પરિસરમાં અથવા પડોશમાં મળમૂત્ર, કચરો, મૂતદેહો અથવા અન્ય કોઈ અપ્રિય પદાર્થ ફેંકીને અપમાન કરી શકાય છે અને આવું અપમાન કરવા માટે, મળમૂત્ર વગેરે ફેંકવાનું કામ અપમાનિત વ્યક્તિની હાજરીમાં જ થાય તે જરૂરી નથી, જ્યારે ઉપ-કલમ (x) હેઠળ અપમાનિત વ્યક્તિને ત્યારે જ અપમાનિત કરી શકાય જો તેઓ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ કોઈપણ સ્થળે" શબ્દપ્રયોગને ધ્યાનમાં લેતાં હાજર હોય. "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દો, મારા મતે, માત્ર અપમાનિત વ્યક્તિને જ સંદર્ભિત કરે છે અને તેને અપમાનિત કરનાર વ્યક્તિને નહીં કારણ કે ૧૯૮૯ ના અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપ-કલમ (ii) માં ઉક્ત શબ્દપ્રયોગ સ્પષ્ટપણે ગેરહાજર છે. ઉપ-કલમ (ii) માં "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરવાનું ટાળીને, ધારાસભાએ, મને લાગે છે કે, બે અલગ અલગ પ્રકારના ગુનાઓ સર્જ્યા છે: અનુસૂચિત જાતિ અથવા

અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યની ગેરહાજરીમાં પણ તેના પરિસરમાં અથવા પડોશમાં મળમૂત્ર વગેરે ફેંકીને કરાચેલું અપમાન અને "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દો દ્વારા અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યનું કરાચેલું અપમાન, જેનો અર્થ એ થાય છે કે આક્ષેપિત અપમાન સમયે અપમાનિત વ્યક્તિ હાજર હોવી જ જોઈએ જેમ કે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દપ્રયોગ સૂચવે છે, અન્યથા ધારાસભાએ ઉક્ત શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરવાનું ટાળ્યું હોત જે તેણે ઉપ-કલમ (ii) માં ટાળ્યું હતું અથવા "કોઈપણ જાહેર સ્થળે" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કર્યો હોત.

૧૩. ઉપ-કલમ (ii) હેઠળ પરિકલ્પિત અપમાન એ ઉપ-કલમ (x) હેઠળ પરિકલ્પિત અપમાનથી અલગ છે કારણ કે પહેલામાં અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિનો સભ્ય શારીરિક કૃત્ય દ્વારા અપમાનિત થાય છે જ્યારે બીજામાં તે ખોટું કરનાર દ્વારા બોલાયેલા શબ્દો દ્વારા જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ અપમાનિત થાય છે જેના માટે તે સ્થળે તેની હાજરી હોવી જરૂરી છે.

XXX XXX XXX

૧૮. મેં અગાઉ જણાવ્યા મુજબ ઉપ-કલમ (x) માં વપરાયેલા શબ્દો "જાહેર સ્થળે" નથી, પરંતુ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" છે જેનો અર્થ એ થાય છે કે જે વ્યક્તિનું અપમાન થઈ રહ્યું છે તેને જનતાએ જોવી જોઈએ જેના માટે તે હાજર હોવો જોઈએ અને ઉક્ત કલમ હેઠળના આક્ષેપો પર કોઈ ગુનો બનતો નથી. મારા મતે, ફરિયાદમાં સમાવિષ્ટ

તમામ આક્ષેપો જો સાચા માનવામાં આવે તો પણ અરજદાર સામે કોઈ ગુનો બનતો નથી.'"

૧૨. પ્રસ્તુત કેસમાં, આક્ષેપિત ઘટના પુરાતત્વ વિષયક કામકાજ કરતી સરકારી કચેરીમાં બની છે. જનતાના કોઈ સભ્યની હાજરી વગર તે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" ના શબ્દપ્રયોગને સંતોષી શકે નહીં. એમ કહી શકાય નહીં કે પ્રથમ માહિતી આપનારનું એવું અપમાન કે અવમાનના કરવામાં આવી હતી જે જનતાને દ્રશ્યમાન અને શ્રાવ્ય હતી. કચેરી એ બંધ કેબિન હતી અને કોઈ અજાણી વ્યક્તિની ગેરહાજરીમાં, અરજદારો દ્વારા પ્રથમ માહિતી આપનાર પર કરાયેલો આક્ષેપ "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" હતો તેમ કહેવું મુશ્કેલ છે. પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે સરકારી કચેરી હોવાના કારણે, તે સ્વચાલિત રીતે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" નું સ્થળ ધારી લે છે. આવી ધારણા "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" નો અર્થ ધરાવતા શબ્દપ્રયોગ માટે જોખમી બનશે. અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યના અપમાનના આક્ષેપોમાં ખાસ કરીને એ તત્વ હોવું જોઈએ કે તેમને આવા અપમાન સમયે હાજર રહેલા જનતાના સભ્યો સામે "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" ના સ્થળે અપમાનિત કરવામાં આવ્યા હતા. પ્રસ્તુત કેસમાં, પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે તેમને અરજદાર નં. ૧ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા શૌચાલયની અડીને આવેલી સેડિમેન્ટોલોજી લેબ પાસે બેસાડવામાં આવ્યા હતા. સરકારી કચેરીમાં અનુસૂચિત જાતિ કે અનુસૂચિત જનજાતિના કર્મચારીની બેસવાની વ્યવસ્થા કોઈપણ રીતે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(૨)

હેઠળના ગુનાને આકર્ષિત કરી શકે નહીં. પ્રથમ માહિતી આપનાર કચેરીમાં એકલા અટુલા ન હતા. અન્ય કર્મચારીઓ પણ હતા જેઓ તે કચેરીમાં કામ કરતા હતા અને બેઠા હતા. શૌચાલયની સુવિધા ધરાવતી કચેરીમાં તેની આસપાસ બેસવાની કેટલીક વ્યવસ્થા હશે. કચેરીમાં શૌચાલય પાસે બેસવાની વ્યવસ્થાની નિકટતા અપમાન માટેનું પ્રલોભન હોઈ શકે નહીં. આમ, પ્રથમ માહિતી આપનારના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા "જાહેર શ્રોતાગણ સમક્ષ" શબ્દપ્રયોગને આપવામાં આવેલું અર્થઘટન સ્વીકારવા યોગ્ય નથી અને રદ થવાને પાત્ર છે.

૧૩. છેલ્લે, પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(૨૮) હેઠળના ગુનાને આકર્ષિત કરીને અરજદારો દ્વારા તેમનો સામાજિક અને આર્થિક બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો છે, જે કલમ અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિની કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા કુટુંબ અથવા જૂથનો સામાજિક અથવા આર્થિક બહિષ્કાર કરવા અથવા કરવાની ધમકી આપવાની પરિકલ્પના કરે છે. પ્રથમ માહિતી આપનારે એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે તેમનો આર્થિક બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે તેમને એક મહિનાનો પગાર ચૂકવવામાં આવ્યો ન હતો અને અરજદાર નં. ૧ દ્વારા તારીખ ૦૩.૦૮.૨૦૧૫ ના રોજ કચેરી આદેશ બહાર પાડીને સ્ટાફ મેમ્બરોને તેમની સાથે વાતચીત ન કરવા જણાવાયું હોવાથી તેમનો સામાજિક બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૩.૧ અરજદાર નં. ૧ દ્વારા ઇશ્યૂ કરવામાં આવેલો તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ નો કચેરી આદેશ નીચે મુજબ સમાવિષ્ટ કરવામાં આવે છે:

"કચેરી આદેશ નં. ૧૨૭/૨૦૧૫

શ્રી બી.એમ. રોહિત, માર્ક્સમેને તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના રોજ વિવિધ સ્ટાફ મેમ્બરો પર આક્ષેપો સાથે તેમનો હાજર રિપોર્ટ અને ઈ-મેઈલ રજૂ કરેલ છે. આ સંબંધમાં આ કચેરીના તમામ અધિકારીઓને આથી જણાવવામાં આવે છે કે ભવિષ્યમાં સહી કરનારના લેખિત હુકમ વગર કોઈપણ સ્ટાફ દ્વારા શ્રી બી.એમ. રોહિત, માર્ક્સમેન સાથે કરવામાં આવતી કોઈપણ વ્યક્તિગત વાતચીત માટે સહી કરનાર કે આ કચેરી કોઈ જવાબદારી લેશે નહીં.

સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ આર્કિયોલોજિસ્ટ."

૧૪. પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના રોજ વિવિધ સ્ટાફ મેમ્બરો પર અને અરજદાર નં. ૧ પર વિવિધ આક્ષેપો કરતા લખવામાં આવેલા પત્ર અને ઈ-મેઈલને ધ્યાનમાં રાખીને અરજદાર નં. ૧ ઉપરોક્ત હુકમ કરવા માટે મજબૂર બન્યા હતા. ઉપરોક્ત હુકમનું લખાણ સૂચવે છે કે અરજદાર નં. ૧ એ માત્ર એટલી જ જાણ કરી હતી કે ભવિષ્યમાં સહી કરનારના લેખિત હુકમ વગર કોઈપણ સ્ટાફ દ્વારા શ્રી બી.એમ. રોહિત, માર્ક્સમેન સાથે કરવામાં આવતી કોઈપણ વ્યક્તિગત વાતચીત માટે તેઓ અથવા કચેરી કોઈ જવાબદારી લેશે નહીં. આ અદાલતે પ્રથમ માહિતી આપનાર દ્વારા સુપ્રિન્ટેન્ડિંગ આર્કિયોલોજિસ્ટને લખવામાં આવેલા તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના પત્રની વિગતોની ચકાસણી કરી છે. તેની ચકાસણી પરથી માલૂમ પડે છે કે પ્રથમ

માહિતી આપનારે અરજદારો તેમજ અન્ય કર્મચારીઓ સામે ચોંકાવનારા અને અસ્વસ્થ કરનારા આક્ષેપો કર્યા છે જેનો પ્રસ્તુત હુકમમાં ઉલ્લેખ કરવો અયોગ્ય ગણાશે. તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ ના પત્રની વિગતોને જોતાં, એમ કહી શકાય કે અરજદાર નં. ૧ તે જ તારીખનો હુકમ બહાર પાડવા માટે વ્યાજબી હતા. આ અદાલતના સુવિચારિત મતે, અરજદાર નં. ૧ દ્વારા સ્ટાફ મેમ્બરોને કર્મચારી અને માલિકના સંબંધની ક્ષમતામાં તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ નો કચેરી આદેશ બહાર પાડવાને અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(ઝ) માં પરિકલ્પિત કર્યા મુજબ "સામાજિક બહિષ્કાર" કહી શકાય નહીં. અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૨(eb) "સામાજિક બહિષ્કાર" ની વ્યાખ્યા નિર્ધારિત કરે છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"કલમ ૨(eb) "સામાજિક બહિષ્કાર" એટલે કોઈ વ્યક્તિને અન્ય વ્યક્તિને કોઈ રૂઢિગત સેવા આપવા અથવા તેની પાસેથી મેળવવાની પરવાનગી આપવાનો ઇનકાર કરવો અથવા અન્ય વ્યક્તિ સાથે રાખવામાં આવતા સામાજિક સંબંધોથી દૂર રહેવું અથવા તેને અન્ય લોકોથી અલગ-અટૂલો કરવો;"

૧૪.૧ "સામાજિક બહિષ્કાર" ની વ્યાખ્યા આપતી કલમની ભાષાનું સાદું અને અક્ષરશઃ અર્થઘટન, કોઈ વ્યક્તિનો કોઈપણ રૂઢિગત સેવામાંથી બહિષ્કાર કરવા અથવા તેને સામાજિક સંબંધોથી દૂર રાખવાની પરિકલ્પના કરે છે. "અથવા તેને અન્ય લોકોથી અલગ-અટૂલો કરવો" શબ્દપ્રયોગને પૃથક્કરણમાં વાંચવાનો નથી અને તેનું અર્થઘટન એવું કરવાનું છે કે વ્યક્તિને "સામાજિક રીતે" એવા

ઈશદા સાથે અલગ-અટૂલો કરવામાં આવે છે કે તે અન્ય લોકો સાથે સામાજિક રીતે વાતચીત ન કરે. સહ-કર્મચારીઓનો સાથ ધરાવતી સરકારી કચેરીમાં કામ કરતા સરકારી કર્મચારીના પૃથક્કરણને "સામાજિક બહિષ્કાર" ની સીમામાં સમાવવું નુકસાનકારક રહેશે. સરકારી કર્મચારી કચેરીમાં કોઈ રૂઢિગત સેવા આપી રહ્યા નથી અને તેઓ કોઈ સામાજિક સંબંધો જાળવી રહ્યા નથી. તેઓ પોતાની નિમણૂક અને સેવા નિયમોની શરતો અનુસાર પોતાની નૈમિત્તિક ફરજો બજાવીને અને તેમના વહીવટી કાર્યો કરીને પોતાની સત્તાવાર ક્ષમતામાં કામ કરી રહ્યા છે. આમ, વિભાગના વડાની પરવાનગી વગર પ્રથમ માહિતી આપનાર સાથે અન્ય કર્મચારીઓની વાતચીતની જવાબદારી ન લેવા અંગેનો તારીખ ૦૩.૦૯.૨૦૧૫ નો કચેરી આદેશ સામાજિક બહિષ્કાર સમાન નથી. તે કચેરી અને કર્મચારીઓના હિતમાં અરજદાર નં. ૧ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી વહીવટી સૂચના હતી, તેથી તે પ્રથમ માહિતી આપનારનો સામાજિક બહિષ્કાર કરવા સમાન ગણાશે નહીં અને "તેને અન્ય લોકોથી અલગ-અટૂલો કરવો" શબ્દપ્રયોગ હેઠળ આવશે નહીં.

૧૫. એવો આક્ષેપ પણ કરવામાં આવ્યો છે કે પ્રથમ માહિતી આપનારને એક મહિનાનો પગાર ન ચૂકવાયો હોવાથી તેમનો આર્થિક બહિષ્કાર પણ કરવામાં આવ્યો હતો. 'આર્થિક બહિષ્કાર' ની વ્યાખ્યા અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૨(bc) માં સ્થાન ધરાવે છે, તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૨(bc) "આર્થિક બહિષ્કાર" એટલે —

- (i) અન્ય વ્યક્તિ સાથે વ્યવહાર કરવાનો, ભાડેથી કામ કરવાનો અથવા વેપાર કરવાનો ઇનકાર કરવો; અથવા
- (ii) અવેજ માટે સેવા આપવા માટેની સેવાઓ અથવા કરારજન્ય તકો સુધીની પહોંચ સહિતની તકોનો ઇનકાર કરવો; અથવા
- (iii) વેપારના સામાન્ય ક્રમમાં સામાન્ય રીતે કરવામાં આવતી શરતો પર કંઈપણ કરવાનો ઇનકાર કરવો; અથવા
- (iv) અન્ય વ્યક્તિ સાથે રાખવામાં આવતા વ્યવસાયિક અથવા વેપારી સંબંધોથી દૂર રહેવું;”

૧૫.૧ 'આર્થિક બહિષ્કાર' વ્યાખ્યાનું સાદું અને સરળ વાંચન પ્રગટ કરે છે કે તે અન્ય વ્યક્તિ સાથે વ્યવહાર કરવાનો, ભાડેથી કામ કરવાનો અથવા વેપાર કરવાનો ઇનકાર કરવા, તેને સેવાઓ અથવા કરારજન્ય તકો સુધીની પહોંચ સહિતની તકોનો ઇનકાર કરવા, વેપારના સામાન્ય ક્રમમાં સામાન્ય રીતે કરવામાં આવતી વસ્તુઓનો ઇનકાર કરવા અથવા વ્યવસાયિક કે વેપારી સંબંધોથી દૂર રહેવા સાથે સંબંધિત છે. આમ, પ્રથમ માહિતી આપનાર કામથી દૂર રહ્યા હોવાના કારણે તેમને પગાર ન ચૂકવવામાં અરજદાર નં. ૧ ની આક્ષેપિત કાર્યવાહીનો અર્થ એ નથી કે તેમનો આર્થિક બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. અરજદાર નં. ૧ એ પગાર રોકી રાખ્યો હતો કારણ કે પ્રથમ માહિતી આપનાર તેમની બેસવાની વ્યવસ્થા શૌચાલય પાસે કરવામાં આવી હોવાના બહાના હેઠળ કોઈ પણ રજા મેળવ્યા વગર કચેરી છોડીને ગયા હતા. આમ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને અનુસૂચિત જાતિના સભ્ય હોય તેવા સરકારી કર્મચારીનો કોઈપણ ગેરવર્તન માટે પગાર રોકી રાખવાને આર્થિક બહિષ્કાર તરીકે ગણી શકાય નહીં અને આવી

કાર્યવાહી અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(ઝ) ના તત્વોને સંતોષતી નથી.

૧૬. અરજદારો સામે નોંધાયેલા આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૬૬ અને ૧૧૪ હેઠળના ગુનાઓ અંગે, એફ.આઈ.આર. ની વિગતો પ્રગટ કરે છે કે તેમની સામે આવો કોઈ ગુનો સ્થાપિત થતો નથી. ઉપરોક્ત કલમો નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૧૪. ગુનો આચરવામાં આવે ત્યારે દુષ્પ્રેરક હાજર હોય. —

જ્યારે પણ કોઈ વ્યક્તિ, જે ગેરહાજર હોત તો દુષ્પ્રેરક તરીકે શિક્ષાને પાત્ર હોત, તે કૃત્ય અથવા ગુનો જેના માટે તે દુષ્પ્રેરણાના પરિણામે શિક્ષાપાત્ર હોત તે આચરવામાં આવે ત્યારે હાજર હોય, ત્યારે તેણે આવું કૃત્ય અથવા ગુનો આચર્યો છે તેમ માનવામાં આવશે.

૧૬૬. સરકારી સેવક કોઈ વ્યક્તિને ઈજા પહોંચાડવાના ઈરાદાથી કાયદાનું અનાદર કરે છે. — જે કોઈ, સરકારી સેવક હોવા છતાં, જાનબૂઝીને કાયદાની એવી કોઈ સૂચનાનું અનાદર કરે છે કે જે રીતે તેણે આવા સરકારી સેવક તરીકે વર્તવાનું હોય, એવા ઈરાદાથી કે તે સંભવિતપણે જાણે છે કે આવા અનાદરથી તે કોઈ વ્યક્તિને ઈજા પહોંચાડશે, તો તેને એક વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય તેવી મુદત માટેની સાદી કેદની, અથવા દંડની, અથવા બંનેની શિક્ષા કરવામાં આવશે."

૧૬.૧ ઉપરોક્ત હુકમો અને અગાઉના અવલોકનોને ધ્યાનમાં લેતાં અરજદારો સામે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૧૪ અને ૧૬૬ હેઠળના ગુનાઓ સ્થાપિત થતા નથી.

૧૭. હરિયાણા રાજ્ય વિ. ભજન લાલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૬૦૪ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબના પરિમાણો નિર્ધારિત કર્યા છે જેમાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૪ (સંહિતા) ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનો રહે છે:

"(૧) જ્યાં પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટમાં અથવા ફરિયાદમાં કરાયેલા આક્ષેપો, જો તેને તેના મૂલ્ય પર લેવામાં આવે અને તેની સંપૂર્ણતામાં સ્વીકારવામાં આવે તો પણ, પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ કોઈ ગુનો બનતો નથી અથવા આરોપી સામે કેસ બનતો નથી.

(૨) જ્યાં પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટમાં અને એફ.આઈ.આર. ની સાથેના અન્ય સાહિત્યમાં, જો કોઈ હોય તો, સંહિતાની કલમ ૧૫૫(૨) ની મર્યાદામાં મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ સિવાય સંહિતાની કલમ ૧૫૬(૧) હેઠળ પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તપાસને વ્યાજબી ઠેરવતો કાગનિઝેબલ ગુનો પ્રગટ થતો નથી.

(૩) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરાયેલા બિન-ખંડિત આક્ષેપો અને તેના સમર્થનમાં એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાઓ કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું પ્રગટ કરતા નથી અને આરોપી સામે કેસ બનાવતા નથી.

(૪) જ્યાં એફ.આઈ.આર. માં કરાયેલા આક્ષેપો કોન્ફિઝેબલ ગુનો બનાવતા નથી પરંતુ માત્ર નોન-કોન્ફિઝેબલ ગુનો બનાવે છે, ત્યાં સંહિતાની કલમ ૧૫૫(૨) હેઠળ પરિકલ્પિત કર્યા મુજબ મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ વગર પોલીસ અધિકારી દ્વારા કોઈ તપાસની પરવાનગી નથી.

(૫) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરાયેલા આક્ષેપો એટલા અસંગત અને મૂળભૂત રીતે અસંભવિત છે જેના આધારે કોઈ પણ વિવેકી

વ્યક્તિ ક્યારેય એવા ન્યાયી નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે નહીં કે આરોપી સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતા ગ્રાઉન્ડ્સ છે.

(૬) જ્યાં સંહિતાની અથવા સંબંધિત અધિનિયમની (જેના હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે) કોઈ જોગવાઈઓમાં કાર્યવાહી શરૂ કરવા અને ચાલુ રાખવા માટે સ્પષ્ટ કાનૂની મનાઈ દર્શાવવામાં આવી હોય અને/અથવા જ્યાં સંહિતામાં અથવા સંબંધિત અધિનિયમમાં પીડિત પક્ષકારની ફરિયાદના અસરકારક નિવારણ માટે વિશિષ્ટ જોગવાઈ પૂરી પાડવામાં આવી હોય.

(૭) જ્યાં ફોજદારી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે કલંકિત ભાવનાથી કરવામાં આવી હોય અને/અથવા જ્યાં કાર્યવાહી અરજદાર સામે બદલો લેવાના અને અંગત તથા વૈયક્તિક અદાવતના કારણે તેને નુકસાન પહોંચાડવાના ગુપ્ત હેતુથી ક્ષેપપૂર્વક શરૂ કરવામાં આવી હોય."

૧૭.૧ એફ.આઈ.આર. ની વિગતો પ્રગટ કરે છે કે તે સ્પષ્ટપણે કલંકિત ભાવનાથી કરવામાં આવી છે અને અરજદારો સામે બદલો લેવાના ગુપ્ત હેતુથી ક્ષેપપૂર્વક શરૂ કરવામાં આવી છે. તેથી, પ્રસ્તુત કેસ નિઃશંકપણે ઉપરોક્ત પરિમાણોના અપવાદ (૭) હેઠળ આવશે. આમ, આ અદાલત સંહિતાની કલમ ૪૮૨ ની જોગવાઈઓ દ્વારા આપવામાં આવેલી તેની અંતર્નિહિત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા મજબૂર બની છે.

૧૮. ચુકાદાનો અંત લાવતા પહેલાં, હું સુભાષ કાશીનાથ મહાજન વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૨૦૧૮ (૬) એસ.સી.સી. ૪૫૪ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના પ્રશંસનીય અવલોકનોને લાભદાયી રીતે ટાંકી શકું છું. અત્યાચાર અધિનિયમની

જોગવાઈઓના દુરુપયોગ અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરતી વખતે સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"અમે છેલ્લા ત્રણ દાયકામાં અધિનિયમની કામગીરીની નોંધ લીધી છે. ન્યાયિક રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે પંચાયત, નગરપાલિકા કે અન્ય ચૂંટણીઓમાં રાજકીય વિરોધીઓ સામે સ્વાર્થ ધરાવતા જૂથો દ્વારા, મિલકતમાંથી ઉદ્ભવતા ખાનગી દીવાની વિવાદો, નાણાકીય વિવાદો, રોજગારીના વિવાદો અને સિનિયોરિટીના વિવાદો ઉકેલવા માટે અધિનિયમના દુરુપયોગના દાખલાઓ છે. એ નોંધવામાં આવી શકે છે કે બેક્ષમ દુરુપયોગના માર્ગે ફરિયાદો 'મોટા પ્રમાણમાં ખાસ કરીને સરકારી સેવકો/અર્ધ-ન્યાયિક/ન્યાયિક અધિકારીઓ સામે સ્વાર્થ પૂરો કરવા માટે તિરછા હેતુથી દાખલ કરવામાં આવી રહી છે'.

૬૭. નિર્દોષ નાગરિકોને આરોપી ગણવામાં આવે છે, જે ધારાસભાનો હેતુ નથી. ધારાસભાનો હેતુ ક્યારેય અત્યાચાર અધિનિયમનો ઉપયોગ બ્લેકમેલ કરવાના અથવા અંગત બદલો લેવાના સાધન તરીકે કરવાનો ન હતો. આ અધિનિયમનો હેતુ સરકારી સેવકોને તેમની શુદ્ધ બુદ્ધિપૂર્વકની ફરજો બજાવતા અટકાવવાનો પણ નથી. આમ, જ્યાં સુધી આગોતરા જામીનની મનાઈને વાસ્તવિક કેસો સુધી મર્યાદિત કરવામાં ન આવે અને જ્યાં નૈઋત્યમિક દ્રષ્ટિએ કેસ બનતો ન હોય તેવા કેસોમાં અપ્રાપ્ય બનાવવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી નિર્દોષ નાગરિકોને કોઈ રક્ષણ ઉપલબ્ધ થશે નહીં. આમ, આવા કેસોમાં આગોતરા જામીનની મનાઈને મર્યાદિત કરવી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ જીવન અને સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારના રક્ષણ માટે આવશ્યક છે."

૧૯. પ્રસ્તુત કેસ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનોને બહાલ રાખે છે. આ અત્યાચાર અધિનિયમની જોગવાઈઓના દુરુપયોગનો એક ઉત્કૃષ્ટ

કેસ છે. પ્રસ્તુત કેસમાં આહ્વાન કરવામાં આવેલા ગુનાઓની શ્રેણી દુરુપયોગની તીવ્રતા દર્શાવે છે. આક્ષેપિત ગુનાઓના આક્ષેપોનું મૂળ પ્રથમ માહિતી આપનારની રજા મંજૂર ન થવામાં અને પૂર્વ પરવાનગી મેળવ્યા વગર રજા પર જવાના ગેરવર્તન માટે અરજદાર નં. ૧ દ્વારા તેમની સામે શિસ્ત વિષયક કાર્યવાહી યોજવામાં રહેલું છે. કર્મચારી અને માલિકના વિવાદને અત્યાચાર અધિનિયમ હેઠળના ગુનાનો રંગ આપવામાં આવ્યો છે. અરજદાર નં. ૨ ના સંબંધમાં, તેમની સામે કોઈ ચોક્કસ આક્ષેપ નથી અને એવું જણાય છે કે તેમને માત્ર એટલા માટે જ ફસાવવામાં આવ્યા છે કારણ કે તેઓ ખાતાકીય તપાસમાં સાક્ષી હતા. આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. એ અત્યાચાર અધિનિયમની જોગવાઈઓનો સરેઆમ દુરુપયોગ છે અને તે અરજદારો સામે બદલો લેવા માટે માત્ર એક તિરછા હેતુથી નોંધાવવામાં આવી છે. અત્યાચાર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(પી, ક્યુ, આર, યુ, ઝેડ.સી.) અને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૧૪ અને ૧૬૬ હેઠળના ગુનાના કોઈ પણ તત્વો પ્રસ્તુત કેસમાં સ્થાપિત થતા નથી.

૨૦. આ અદાલતના સુવિચારિત મતે, કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતાં વર્તમાન અરજદારોને ફોજદારી કેસની ગૂંચવણોમાં ફસાવી શકાય નહીં. પ્રસ્તુત કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું જણાય છે કે મૂળ આરોપીઓ સામે આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. ના સંબંધમાં ફોજદારી કાર્યવાહી આગળ ચાલુ રાખવી એ અરજદારો માટે બિનજરૂરી હેરાનગતિ બનશે અને કાયદા તથા અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સમાન બનશે અને તેથી, ન્યાયના હિતમાં, સંહિતાની કલમ

જટલ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. રદ કરવી જરૂરી છે.

૨૧. પરિણામે, આ રિટ અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે. અરજદારો સામે વડોદરા શહેરના કારેલીબાગ પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલી તારીખ ૨૫.૧૨.૨૦૧૬ ની ગુ.ર.નં. 11-૬૪૦/૨૦૧૬ ની આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. તેમજ આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. માંથી ઉદ્ભવતી અન્ય તમામ પરિણામી કાર્યવાહી આથી રદ કરવામાં આવે છે. રૂલ આખર કરવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ એ.એસ. સુપેહિયા)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.